

Kapinalliset uranaiset
Naiskuva teoksessa *Iltasatuja kapinallisille tytöille*

Lotta Pikkarainen
Kandidaatintutkielma
Kirjallisuus
Musiikin, taiteen ja kulttuurintutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurintutkimuksen laitos
Tekijä Lotta Pikkarainen	
Työn nimi Kapinalliset uranaiset – Naiskuva teoksessa <i>Iltasatuja kapinallisille tytöille</i>	
Oppiaine Kirjallisuus	Työn laji: Kandidaatintutkielma
Aika: kevät 2023	Sivumäärä: 20
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä kandidaatin tutkielmassa tarkastelen teoksessa <i>Iltasatuja kapinallisille tytöille: 100 tarinaa ihmeellisistä naisista</i> (Cavallo & Favilli 2018) rakentuvaa naiskuvausta. Olen rajannut aineistoni koskemaan 1960-luvulla syntyneistä naisista kertoviin satuihin. Olen jakanut tutkimuskysymykseni kolmeen alakysymykseen, joiden ohjaamana analysoin naisten representaatiota, naisille tekstissä annettuja rooleja sekä sitä, mikä tekee naisista kapinallisia ja ihmeellisiä. Pyrin siis vastaamaan kysymykseen, millainen naiskuva kohdeteoksen 1960-luvulla syntyneiden naisten tarinoiden kautta syntyy.</p> <p>Lähiluvun, vastustavan lukutavan ja hermeneuttisen analyysin keinoin erittelen teoksesta kolmen sadun naisrepresentaatioita. Tutkimukseni teoriataustana toimii feministisen kirjallisuudentutkimuksen naiskuvatutkimus, sekä representaatiotutkimus.</p> <p>Teoksen <i>Iltasatuja kapinallisille tytöille</i> naiset esitetään ensisijaisesti heidän ammattinsa kautta. Saduissa tuodaan esiin myös äidin ja puolison roolit, mutta näiden representaatio näyttyy ristiriitaisena. Naisten kapinallisuus ja ihmeellisyys kytkeytyy heidän ammattiinsa, sekä siihen että he ovat ensimmäisiä luokassaan ja siten rikkoneet vallinneita normeja. Teoksessa luodaan siis kuvaa naisesta, joka on ensisijaisesti ammattilainen omalla alallaan, mutta hän voi olla myös äiti ja puoliso.</p>	
Asiasanat: naiskuva, representaatio, naisen asema, naisten roolit, feministinen kirjallisuudentutkimus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

Sisällys

1. JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITE	1
1.2 TEOKSEN TAUSTA	3
2. TEORIATAUSTA JA METODOLOGIA	5
2.1 FEMINISTINEN KIRJALLISUUDENTUTKIMUS JA NAISKUVATUTKIMUS	5
2.2 TUTKIMUKSEN METODOLOGIA	6
3. ANALYYSI.....	8
3.1 NAISTEN REPRESENTAATIO.....	8
3.2 MILLAISIA ROOLEJA NAISILLE ANNETAAN JA TOISAALTA JÄTETÄÄN ANTAMATTA?.....	9
3.2.1 <i>Ammattiroolit lähtökohtana</i>	10
3.2.2 <i>Ristiriitainen äitiys</i>	12
3.2.3 <i>Vaimo sivuroolina</i>	13
3.3 KAPINALLINEN JA IHMEELLINEN NAINEN.....	14
4. PÄÄTÄNTÖ	17
LÄHTEET	19

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoite

Sukupuolet eivät ole koskaan jakaneet maailmaa tasapuolisesti. Ja vaikka naisten tilanne paraneekin koko ajan, on nainen vielä nykyäänkin monessa suhteessa toimintakyvytön. Naisen laillinen asema on vain harvoissa maissa sama kuin miehen, ja usein se rajoittaa naista huomattavasti. (Simone de Beauvoir 2009, 48, alkuperäisjulkaisu 1949.)

Naiskysymykset ovat yhteiskunnassa yhä yhtä ajankohtaisia kuin vuonna 1949, kun ranskalaisfilosofi Simone de Beauvoir esitti näkemyksensä maailman epätasa-arvosta teoksessaan *Toinen sukupuoli*. Vieläkään kaikkialla maailmassa ei olla saavutettu sukupuolten välistä tasa-arvoa. Aivan viime vuosina naiset ovat myös menettäneet jo saavutettuja oikeuksiaan ympäri maailmaa. Esimerkiksi Afganistanissa naiset ovat menettäneet oikeutensa opiskella, työskennellä ja liikkua vapaasti, kun islamilainen ääriliike Taliban nousi valtion johtoon vuonna 2021¹. Yhdysvalloissa naiset ovat marssineet ja osoittaneet mieltään saavuttaakseen oikeudet omaan kehoonsa, kun aborttilakeja on ryhdytty 50 vuoden jälkeen uudistamaan. Lakiuudistusten tavoitteena on kriminalisoida raskauden keskeytys². Naisten oikeudet ovat nyt myös valtamediassa esillä enemmän kuin koskaan ennen, kun feminismi on popularisoitunut 2010-luvun aikana (Couceiro 2022, 5). Feministiset aatteet, naisten asema ja tasa-arvo ovat nousseet kantaviksi teemoiksi niin taiteessa kuin viihteessäkin. Esimerkiksi elokuvateollisuudessa tuotetaan nyt jatkuvasti tarinoita voimaantuneista, itsenäisistä ja voimakkaista naisista. Kirjallisuudessa ilmiö on tuottanut muun muassa naisiin keskittyviä biografioita ja elämäkertakokoelmia, joissa tavoitteena on kertoa aiemmin historiassa piiloon jääneitä tarinoita merkittävistä naisista.

Tässä kandidaatin tutkielmassa analysoin naiskuvaa teoksessa *Iltasatuja kapinallisille tytöille: 100 tarinaa ihmeellisistä naisista* (Favilli & Cavallo 2018, myöhemmin IKT), joka on yksi viime vuosien tunnetuimmista naisiin keskittyvistä elämäkertakokoelmista. Teos on lapsille ja nuorille suunnattu kerronnallinen tietokirja, joka sisältää 100 sadunomaista elämäkerta merkittävistä naisista. Jokainen elämäkerta on sivun mittainen tarina todellisesta naisesta, mitä täydentää henkilön muotokuva ja lyhyt sitaatti. Teoksen naiset edustavat kymmeniä eri ammatteja ja kansallisuuksia sekä monia aikakausia kautta historian. Tarinoissa pääsee tutustumaan esimerkiksi tunnettuihin kirjailijoihin sekä merirosvolegendoihin. Monipuolinen teos tituleeraa tarinoiden naisia ”ihmeellisiksi” ja lukijakuntaansa ”kapinallisiksi”, joka myös viitanee teoksessa esiteltäviin naisiin.

---

¹ Ks. esim. Amnesty International. 2022. Death in slow motion. Women and girls under Taliban rule. <https://www.amnesty.org/en/documents/asa11/5685/2022/en/> (16.4.2023)

² Ks. esim. Esko Varho. 2021. Yhdysvaltain aborttikiista on paljon enemmän kuin kiista abortista – nyt se on tullut hetkeen, jota on odotettu ja pelätty vuosikymmenet. *Yle*. 19.9.2021. <https://yle.fi/a/3-12104182>(16.4.2023)

Iltasatuja kapinallisille tytöille on jo nimensäkin mukaisesti suunnattu lähtökohtaisesti tyttölukijoille, vaikka myös muita kannustetaan lukemaan teos. Koska teoksen tavoitteena on tuoda esiin naisesikuvia nuorille lukijoille, on mielekästä tarkastella sitä, millaista kuvaa naisesta teoksessa luodaan ja miksi heitä ehkä voi nimetä kapinalliseksi ja ihmeellisiksi. Naisten representaatiot eivät ole olleet kirjallisuudessa ongelmattomia, ja siksi myös uusia kuvauksia tulisi tarkastella kriittisesti.

Koska tutkimani teos on suhteellisen laaja, on aineiston määrää ollut perusteltua rajata tarkemmin. Tavoitteenani on ollut tehdä rajaus, joka mahdollistaa jonkinlaisen kokonaisuuden käsittelemisen teoksen sisältä, ja luontevaksi rajaukseksi muodostui yhden vuosikymmenen valinta. Rajaukseni taustalla on myös pyrkimys analysoida sellaisten naisten representaatioita, joissa on ollut mahdollista tuoda esiin elämänkaaren eri vaiheita. Eri elämänvaiheet pitävät sisällään erilaisia rooleja, joiden kautta pyrin naiskuvaa myös tulkitsemaan. Pyrkimykseni on myös tarkastella tarinoita, joissa käsitellään yhä elossa olevia naisia, jotka ovat osa nyky-yhteiskunnan tapahtumia. Olen valinnut tarkasteluni kohteeksi kehystekstien syntymäaikojen mukaisesti kaikki ne elämäkertasadut, jotka kertovat 1960-luvulla syntyneistä henkilöistä. Kyseisellä vuosikymmenellä syntyneiden tarinoita on teoksessa kolme, mikä on sopiva aineistomäärä kandidaatin tutkielman analyysiin. Nämä sadut kertovat Brenda Chapmanista (IKT 30), Cholita-kiipeilijöistä (IKT 34) sekä Michelle Obamasta (IKT 142). Chapman on vuonna 1962 syntynyt animaatiopiirtäjä ja animaatioelokuvaohjaaja, joka on kotoisin Yhdysvalloista. Cholita-kiipeilijät-satu kertoo naisesta nimeltä Lydia Huayllas ja muista noin vuonna 1968 syntyneistä bolivialaisista alkuperäiskansaan kuuluvista naisista. Michelle Obama on syntynyt vuonna 1964. Hän on asianajaja sekä Yhdysvaltojen presidentin puoliso, eli ensimmäinen nainen.

Toteutan tutkimukseni hyödyntämällä lähilukua, vastustavaa lukutapaa ja hermeneuttista analyysia. Hyödynnän analyysissäni myös representaatiotutkimusta, vaikka lähtökohtaisesti tutkielmani asettuu feministisen kirjallisuudentutkimuksen kentälle. Tarkoitukseni on tarkastella teoksen representaatioita ja niistä rakentuvaa naiskuvaa. Kandidaatin tutkielmani tutkimuskysymys on seuraavanlainen: Millainen naiskuva teoksen *Iltasatuja kapinallisille tytöille* 1960-luvulla syntyneiden naisten tarinoista syntyy?

Jaan tutkimuskysymykseni vielä kolmeen alakysymykseen:

1. Miten naiset esitetään tekstissä?
2. Millaisia rooleja naisille tekstissä annetaan?
3. Mikä tekee heistä kapinallisia tai ihmeellisiä?

Tavoitteenani ei siis ole teoksen tulkinnan ja analyysin kautta määritellä naiseutta tai naisellisuutta. Pyrin tutkimuksessani ottamaan selvää siitä, miten naisia valitussa kohdeteoksessa kuvataan ja millainen kokonaiskuva representaatioista muodostuu.

1.2 Teoksen tausta

Iltasatuja kapinallisille tytöille on suomennos kansainvälisen suosion saavuttaneesta tarinallisesta tietokirjasta *Good Night Stories for Rebel Girls: 100 Tales of extraordinary Women*, joka on julkaistu vuonna 2016. Teoksen ovat luoneet toimittaja ja mediayrittäjä Elena Favilli sekä kirjailija ja teatteriohjaaja Francesca Cavallo. Favilli ja Cavallo ovat kirjoittaneet teoksen sadut, jotka perustuvat oikeiden naisten elämään. He ovat myös suunnitelleet teoksen ulkoasun ja sisällön, mutta teoksen kuvituksen on toteuttanut joukko taiteilijoita, jotka on nimetty jokaisen kuvan kohdalla erikseen. Kaliforniassa asuvat italialaistaustaiset Cavallo ja Favilli ovat perustaneet vuonna 2012 myös yhteisen yrityksen nimeltä Timbuktu labs, joka tuottaa monipuolisia mediasisältöjä lapsille (IKT 211-212).

Tarinallinen tietokirja on noussut viime vuosina suosituksi kirjallisuudenlajiksi erityisesti lapsille ja nuorille suunnatussa kirjallisuudessa. Cavallon ja Favillin teos on osa lastenkirjallisuuden aikakautta, jossa sukupuoliutettu representaatio kiinnostaa sekä kasvattajia että kuluttajia eli lapsia (Cardell 2022, 5). Favilli ja Cavallo toteuttivat yhdessä vielä teoksen *Iltasatuja kapinallisille tytöille 2*, jonka jälkeen Favilli kirjoitti teoksen *Good Night Stories for Rebel Girls: 100 Immigrant Women Who Changed The World*. Favillin ja Cavallon teosten ympärille on kehittynyt brändi Rebel Girls, jonka alla on julkaistu useita muita tarinallisia tietokirjoja sekä lyhennettyjä editioita aiemmista brändin kirjoista (ks. esim. Rebel Girls 2023; Cardell 2022, 8.) Rebel Girls brändin teosten lisäksi kirjakauppoihin on ilmestynyt viime vuosina muun muassa Ben Brooksia vuonna 2018 suomennettu merkittävistä miehistä kertova *Rohkeiden poikien kirja* sekä Taru Anttosen ja Milla Karppisen luoma suomalaisten merkittävien naishenkilöiden tarinoista koostuva *Sankaritarinoita tytöille (ja kaikille muille)*, joka on julkaistu vuonna 2018.

Cavallon ja Favillin teos koostuu sadasta todellisesta ihmisestä kertovasta lyhyestä, sivun mittaisesta sadusta ja heidän muotokuvistaan sekä kehysteksteistä. Sadun rakenteelle ominaisesti teoksen tarinat alkavat sanoin ”olipa kerran” tai ”asui kerran”, ja tarinat on kerrottu pääosin mennessä aikamuodossa. Koko teoksen kehystekstejä ovat teoksen nimi, sisällysluettelo, esipuhe, takakansiteksti, tekijöiden esittely sekä jokaisen yksittäisen sadun kehystekstit. Pääosin jokaisen sadun nimenä toimii sen henkilön nimi, josta satu kertoo. Nimen jälkeen kerrotaan henkilön ammatti tai asema, joka toimii eräänlaisena alaotsikkona tekstille. Ammatti on kerrottu myös teoksen sisällysluettelossa henkilön nimen lisäksi. Sadun jälkeen, sivun alareunassa, kerrotaan henkilön kotimaa sekä syntymä- ja kuolinaika. Sadun viereisellä sivulla sijaistaa muotokuva henkilöstä, josta sadussa kerrotaan. Muotokuvan yhteydessä esitetään vielä sitaatti kyseisen henkilön uralta. Teoksen naiskuvaa rakentavina teksteinä aion tarkastella satuja sekä kehysteksteistä satujen nimiä, teoksen nimeä sekä

esipuhetta. Kandidaatin tutkielman rajoitetun tilan takia jätän analyysini ulkopuolelle teoksen kuvituksena olevat muotokuvat.

Käytän tässä tutkielmassa satujen kohteena olevista ihmisistä termiä henkilö, koska he ovat todellisia ihmisiä. Viittaan näihin henkilöihin myös heidän nimillään Brenda Chapman, Michelle Obama ja Lydia Huayllas, joista käytän vaihtelun vuoksi myös pelkkiä sukunimiä. Selkeyden vuoksi erittelen tekstissä aina sanoilla "tarina", "satu", tai "teksti" kun puhun aiemmin mainituista henkilöistä kertovista saduista kokonaisuutena, enkä viittaa vain henkilöön.

Cavallon ja Favillin teoksia kapinallisista tytöistä on tähän mennessä tutkittu vähän. Australialainen omaelämäkertatutkimukseen erikoistunut professori Kelly Cardell (2022) käsittelee artikkelissaan *The book and the pen: reading biography and writing autobiography as feminist project in Good Night Stories for Rebel Girls and I Am A Rebel Girl* teoksen *Iltasatuja kapinallisille tytöille* elämäkerrallisia ominaisuuksia, mahdollisuuksia ja esteitä, sekä sen uudenlaista sekoittumista sadun keinoihin. Louise Couceiron (2022) artikkelissa *Empowering or Responsibilising? A Critical Content Analysis of Contemporary Biographies about Women* teosta on tarkastelu kriittisen sisällönanalyysin keinoin. Mari Mossberg on tutkinut teoksen käännöksiä artikkelissaan *Hur skapas en rebelltjej på svenska? Om översättningen av Elena Favillis och Francesca Cavallos Good Night Stories for Rebel Girls*. Vaikuttaisi siltä, että Suomessa teoksesta *Iltasatuja kapinallisille tytöille* ei olla tehty aiemmin tutkimusta. Tarinallista tietokirjallisuutta on Suomessa tutkittu ainakin opinnäytteissä³.

Tutkielmani teoksen *Iltasatuja kapinallisille tytöille* naiskuvasta täyttää siis tutkimuksellista aukkoa. Teosta on perusteltua tutkia sen lajityypin ajankohtaisuuden takia, sillä tarinalliset tietokirjat ovat todella nousseet suosituksi lajiksi kirjallisuudessa. Teoksen sisällön ansiosta tutkimukseni on myös toisen ajankohtaisen ilmiön, populaarin feminismin, tutkimusta. Naisten kuvauksia ja representaatioita tekevä tutkimus on myös perustelua siksi, että maailma ei ole vielä tasa-arvoinen naisille. On mielekästä tarkastella sitä, miten kirjallisuus ottaa osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun naisten asemasta ja oikeuksista.

---

³ Ks. esim. Ylipuranen, Pauliina. 2020. Tytöt ja naiset maailmanmuuttajina: representaatiot ja kertomuksen rakentuminen teoksessa *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa*. Jyväskylän yliopisto. Kieli- ja viestintätieteiden laitos. Suomen kieli. Pro Gradu.
Taskinen, Eveliina. 2021. Roberta Cowell sukupuolidiskurssien haastajana sekä jatkajana: multimodaalinen diskurssianalyysi nuorten tarinallisesta tietokirjasta. Jyväskylän yliopisto. Musiikin ja kulttuurintutkimuksen laitos. Kirjallisuus. Kandidaatin tutkielma.

2. Teoriatausta ja metodologia

2.1 Feministinen kirjallisuudentutkimus ja naiskuvatutkimus

Feministinen kirjallisuudentutkimus on kehittynyt feministien tarpeeseen selvittää, kuinka kirjallisuus ottaa osaa sellaisten arvojen ja merkitysten tuottamiseen, jotka rakentavat ja ylläpitävät naisten epätasa-arvoista asemaa (Morris 1997, 17). Feministisen liikkeen pohjalta 1960-luvun lopulta lähtien kirjallisuutta on ryhdytty tarkastelemaan naisnäkökulmasta ja naiskokemuksen kautta. Kirjallisuuden tutkimuksessa ryhdyttiin kritisoimaan mieskeskeisiä näkemyksiä, patriarkaalisia asenteita, miesten tekemiä tulkintoja sekä stereotyyppisiä naiskuvauksia. (Hosiaislouma 2016, 246.)

Naiskuvan ja naisrepresentaatioiden tarkastelu kuuluu feministisen kirjallisuudentutkimuksen peruskysymyksiin. Feministinen kirjallisuudentutkimus on tarkastellut sitä, miksi miehet ovat kuvanneet, lukeneet ja tulkinneet naisia kirjallisuudessa väärin (Morris 1997, 24). Ensimmäisenä näitä kysymyksiä pohti Simone de Beauvoir vuoden 1949 teoksessaan *Toinen sukupuoli*, jossa hän toteaa, että "[m]aailman representaatio ja maailma itse ovat miesten hankkeita: miehet kuvaavat maailman omasta näkökulmastaan, jonka sekoittavat absoluuttiseen totuuteen" (Beauvoir 2009, 277–278). Beauvoirin ajatus siitä, että naiset myös toteuttavat miesten antamaa määritelmää naisesta, toimi lähtökohtana feministisen kirjallisuudentutkimuksen naiskuvatutkimukselle. Naiskuvatutkimuksen tarkoituksena on paljastaa kirjallisuuden naiskuvien taustalla vaikuttavia ideologioita, arvoja ja asenteita. (Hosiaislouma 2016, 627.) Naiskuvatutkimus kritisoi valtavirran naiskuvien stereotyyppisyyttä ja niiden sukupuoli-ideologiaa, joka nähtiin olevan naisia alistava ja väheksyvä (Paasonen 2010,43). Naiskuvatutkimuksessa mieskirjailijoiden on nähty kuvaavan naisia "väärin" tai vääristellen (Hosiaislouma 2016, 627; Paasonen 2010, 47).

Simone de Beauvoir teoretisoi naisten myyttistä representaatiota "toiseuden" käsitteen kautta. Beauvoir (2009, 273) esittää, että myyttejä luoneet miehet ovat tehneet naisista toisia, koska subjekti tavoittaa itsensä vain sellaisen todellisuuden kautta, jota eivät itse ole. Toiseus on siis subjektille välttämätön. Koska historiassa valta on ollut miehillä, on lait kirjoitettu miesten tarpeisiin sopiviksi, mikä on toiseuttanut naisen. (Beauvoir 2009, 273.) Nainen määrittellään suhteessa mieheen ja naisesta sekä naisellisuudesta tulee negatiivisia, kun miehen identiteetti on aina positiivinen (Morris 1997, 24). Koska miehen näkevät naiset toisina, voivat he sisällyttää naisellisuuden käsitteeseen miehisyydelle tarpeelliset tunteet (Morris 1997, 25). Miehet siis subjekteina luovat naismyytin, joka heijastaa heidän toiveitaan ja pelkojaan (Beuvoir 2009, 277). Myyttinen nainen rinnastetaan usein luontoon, ja sen moniin tehtäviin, jotka sekoittuvat keskenään ja jotka ovat ristiriitaisia koska jokaisella niistä on "kahdet

kasvot” (Beauvoir, 2009, 279). Myyttinen nainen on siis kaksijakoinen, mikä johtuu Beauvoirin (2009, 278) mukaan toiseuden moniselitteisyydestä. Toinen on paha, mutta kaikkeudelle välttämättömänä se muuttuu hyväksi. Toinen mahdollistaa äärettömän mutta myös luo rajallisuuden. Samaan tapaan toiseksi nimetty ja määritelty nainen kamppailee jatkuvasti vastakohtien välillä kaksijakoisena. (Beauvoir 2009, 278.)

Koska myyttinen nainen on kaksijakoinen, on myös naisen määrittelemine koettu feministisessä teoriassa vaikeaksi. Käsitettä nainen onkin pyritty ymmärtämään monin eri tavoin. Eri feministiset määritelmät naisesta eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia, sillä ne ovat kontekstiinsa ja teorian tarpeisiin sidottu. (Honkanen 2004, 139–140.) Naisen määritelmä on jatkuvasti muuttuva, eikä sitä ehkä koskaan voida tyhjentävästi määritelläkään. Tässä kandidaatin tutkielmassa en aio keskittyä naiseuden määrittelemiseen vaan käytän tutkielmassani naisen käsitettä kohdetekstini ohjaamana. Teoksessa esiintyvät henkilöt nimetään muun muassa teoksen alaotsikossa naisiksi, minkä mukaan myös minä tulkitseen satujen henkilöitä naisina. Pyrin analyysissäni kuitenkin tarkastelemaan naiskuvan kaksijakoisuutta ja naisroolien ristiriitaisuutta eritellessäni naisten representaatioita.

Käytän tässä tutkielmassa termiä representaatio Paasonen (2010) käyttämän määritelmän mukaisesti. Representaatio tarkoittaa sananmukaisesti uudelleen esittämistä, mutta yleisesti siitä käytetään määritelmää esitys ja esittäminen (Paasonen 2010, 40; Hosiaislouma 2016, 776). Representaatio on tapahtuma, jossa kuviin, objekteihin tai ihmisiin liitetään tietynlaisia merkityksiä ja joka samaan aikaan antaa merkityksiä ympäröivälle maailmalle. Sen lisäksi, että representaatio heijastaa yhteiskunnan arvoja, asenteita ja ymmärrysmalleja, se myös rakentaa ja tuottaa niitä. Normeihin ja konventioihin nojaavilla representaatioilla rakennetaan erilaisia kulttuurisia mielikuvia, jotka rakentuvat samalla toistensa varaan. Vuosikymmenten tai -satojen aikana rakentuneita kuvausten, yhteyksien, oletusten ja arvostelmien kokonaisuuksia kutsutaan representaatiojärjestelmiksi. (Paasonen 2010, 40–42.) Naisten representaatioiden eli esitysten kokonaisuudesta muodostuu siis mielikuvia kulttuurin naisista toisin sanoen naiskuvia, jotka heijastavat mutta myös tuottavat ja rakentavat naiseutta. Naiskuvat rakentuvat suhteessa toisiinsa mutta myös suhteessa ympäristöönsä ja aiempiin naiskuviin.

2.2 Tutkimuksen metodologia

Toteutan tämän tutkimuksen hyödyntämällä lähilukua ja vastustavaa lukutapaa. Vastustava lukeminen (engl. *resisting reading*) on lukustrategia, jossa pyritään torjumaan tekstin tarjoama suhtautumistapa (Hosiaislouma 2016, 1003). Vastustavan lukutavan lähtökohtana on ollut miehisten tekstien feministinen kritiikki. Kirjallinen kulttuuri on muotoutunut ja määrittynyt paljolti miesten tekemien teosten ympärille

(Hosiaislouma 2016, 1003). Judith Fetterleyn (1978, xx–xxii) mukaan naiset on siksi myös lukijoina maskulinisoitu (engl. immasculation), ja he lukevat miesten tavoin. Maskulinisoidut naiset eivät myöskään kyseenalaista opittua lukutapaa tai sen vallitsevia miehisiä arvoja ja rakenteita. Näiden arvojen ja rakenteiden horjuttaminen ja kyseenalaistaminen on mahdollista, kun teoksia lähestytään kriittisen feministisen luennan näkökulmasta. Fetterleyn mukaan feministisen kritiikin on lähdettävä vastustavasta lukemisesta ja aloitettava irtautuminen miehisestä näkökulmasta. (Fetterley 1978, xx–xxii.)

Tutkimuskohteeni ei asetu vastustavan lukutavan alkuperäismerkityksen kategoriaan, sillä kyseessä ei ole mieskirjailijoiden tuottama teos. En myöskään siksi pyri luennassani irtautumaan miehisestä näkökulmasta. Tässä kandidaatintutkielmassa hyödynnän vastustavaa lukutapaa pyrkiessäni torjumaan kohdeteoksen tarjoamaa suhtautumistapaa. Teoksen tekijät ovat nimenneet tarkoitukseen tarjota nuorille lukijoilleen mahdollisimman monia erilaisia ja erinäköisiä esikuvia (IKT xii). Teoksen voi tulkita tarjoavan lukijalleen suhtautumistapaa, jossa teos näyttäytyisi vanhoista stereotypioista ja naisten kuvauksen myyttisistä rakenteista irtautuvalta. Teokseen tulisi siis suhtautua, kuin se olisi päässyt irti prinsessasatujen vakiintuneista naiskuvista ja naisrepresentaatioiden kaavoista. Pyrin siis lukemaan ja analysoimaan teosta vastustamalla sen ehkä liian optimistista mielikuvaa naiseudesta ja erittelemällä niitä tapoja, joilla teos yhä vain toisintaa vanhoja kaavoja. Pyrin luennassani erittelemään teoksen naisten representaation tapoja, jotka tavalla tai toisella vahvistavat ja ylläpitävät naiskuva, josta teoksessa tulkintani mukaan pyritään irti.

Toteutan tutkielmani analyysin hermeneuttisen kehän tapaan lukemalla ja tulkitsemalla kohdetekstiä ja kirjallisuuden teoriaa yhä uudelleen. Koska tutkimuskohteeni on representaatioista rakentuva naiskuva, on perusteltua analysoida teosta feministisen representaatiotutkimuksen periaatteiden mukaisesti, joka pohjaa Paasonen (2010, 43) mukaan naiskuvatutkimukseen. Representaatioanalyysissä pyritään hahmottamaan erilaisten esitysten eli representaatioiden ja todellisen elämän suhteita. Tavot, joilla esimerkiksi ihmisiä kuvataan, vaikuttavat siihen, miten näihin ihmisiin suhtaudutaan, mikä taas vaikuttaa tapoihin, joilla heitä kuvataan. (Paasonen 2010, 45.) Representaatioanalyysin avulla tutkitaan siis kulttuuristen kuvien rakentumista, merkityksiä ja historiallisuutta sekä näiden eri ulottuvuuksia ja seurauksia. Analyysin tavoitteena on pyrkiä näkemään, kuinka representaation kohteen kategoria muotoutuu erilaisissa esityksissä, jotka voivat olla keskenään ristiriitaisia, mutta mikään niistä ei ole toistaan todempi. (Paasonen 2010, 47–48.) Pyrin analyysissäni siis erittelemään naisten esittämisen keinoja, arvottamalla niitä todemmaksi tai epätodemmaksi suhteessa muihin naiskuviin.

3. Analyysi

Analysoin teoksen IKT naiskuvaa erittelemällä kolmen sadun representaatioita naisesta. Sadut ovat lyhyitä, ja naisten esittäminen tapahtuu paljolti heidän tekojensa kautta, jotka rakentavat henkilöille erilaisia rooleja. Rakennankin analyysini lähtökohtaisesti näiden tulkittujen roolien ympärille. Aluksi erittelen kuitenkin analyysissäni yleisesti sitä, kuinka naiset on tekstissä esitetty, jonka jälkeen tarkastelen satuja kolmen roolin kautta. Nämä kolme roolia ovat ammatillinen rooli, äitiys sekä aviopuolison eli vaimon rooli. Lopuksi pohdin vielä millaisia merkityksiä teoksen nimessä esiintyvät luonnehdinnat ”kapinallisista” ja ”ihmeellisistä” naisista ja tytöistä saduille ja koko teokselle antavat.

3.1 Naisten representaatio

Satujen henkilöitä kuvaillaan tekstissä vähän ja useassa sadussa tarinan ainoa suora kuvailu sijaitsee tekstin alussa. Sadun ensimmäisessä virkkeessä päähenkilö esitellään joko henkilön ominaisuuksien tai asuinpaikan kautta. Sekä Brenda Chapman (IKT 30) että Michelle Obama (IKT 142) ovat tarinan alkaessa tyttöjä. Heidän tarinansa alkavat sanoin ”Olipa kerran tyttö”, jonka jälkeen heitä kuvaillaan ulkoisten tai henkisten piirteiden kautta. Chapmania kuvataan tyttönä, jolla on punaiset kiharat hiukset ja joka rakastaa piirtämistä (IKT 30). Brenda Chapmanin kuvauksessa korostuvat ulkoiset piirteet ja mielenkiinnon kohteet. Punaisten hiusten maininta rakentaa tulkintaa siitä, että hiukset tekisivät hänestä muista poikkeavan, ja siksi jollain tapaa ihmeellisen. Michelle Obama esitellään sadun alussa hänen tyttönimellään Robinson, ja hänen kerrotaan olevan pelokas tyttö, joka asuu vanhempiensa ja sisarustensa kanssa kaksiossa Chicagossa (IKT 142). Obamasta luodaan kuvaa pelokkaana ja perhekeskeisenä lapsena. Perheen merkitys korostuu yhteisen sukunimen ja kodin maininnan myötä. Cholita-kiipeilijät nimisen sadun alussa esitellään puolestaan bolivialainen vuoren juurella asuva nainen, Lydia Huyallas, ja satu alkaa sanoilla ”asui kerran” (IKT 34). Huyallasista kertovassa tarinassa on huomionarvoista se, että satua ei ole nimetty hänen mukaansa, vaan tarinan päähenkilö mainitaan poikkeuksellisesti ensimmäisen kerran vasta ensimmäisessä virkkeessä. Lydias Huyallasista ei myöskään esitellä muita piirteitä kuin se, että hän on alkuperäiskansaansa kuuluva nainen eli cholita. Satu keskittyykin pitkälti cholitoihin kollektiivisesti, mutta Lydia Huyallas toimii tarinassa ikään kuin ryhmän edustajana.

Cholitojen kerrotaan laittaneen koko elämänsä ruokaa vuorikiipeilijöille ja Huyallas on aina seurannut sivusta, kun vuorikiipeilijät ja heidän oppinaan toimivat alkuperäiskansan miehet varustautuivat matkalleen kohti vuoren huippua. Naiset elivät epätietoisuudessa siitä, minkälaista vuoren huipulla oli, kunnes Lydia Huyallas

päätti, että he lähtisivät katsomaan. Miesten naureskelusta huolimatta Cholit lähtivät värikkäissä pollerahameissaan kiipeämään vuoristoilmastoa uhmaten yhä uusien vuorten huipuille. ”Me olemme vahvoja” heidän kerrotaan todenneen. (IKT 34.) Tarinassa cholitojen kuvataan siis olevan värikkäisiin hameisiin pukeutuneita vahvoja ja uteliaita naisia, kuten sadun viimeisessä virkkeessä tiivistetään: ”he varmaan tarpovat lumen halki värikkäät hameet tulessa hulmuten, malttamattomina näkemään maailman taas uuden vuoren huipulta.” (IKT 34).

Lapsuudessaan ja nuoruudessaan Michelle Obaman kuvataan olleen epävarma, ja hän murehti usein, ettei olisi tarpeeksi viisas ja hyvä. Michelle teki paljon töitä menestyäkseen, vaikka häntä vähäteltiin hänen ihonvärensä ja asuinseutunsa takia. Myöskään hänen koulumenestyksensä ei ollut opettajien mielestä sellainen, että Michelle voisi pyrkiä korkealle. Michellen motto kuitenkin on, että fiksuksi tullaan kovalla työllä. Michelle suoritti tutkinnon Harvardissa ja pääsi työskentelemään asianajajaksi suureen yritykseen. (IKT 142.) Aikuisesta Michelle Obamasta luodaan kuvaa ahkerana, periksiantamattomana ja asiantuntevana ihmisenä, joka on myös kovan työn ansiosta viisas ja älykäs. Michelle Obama rakastui opastettavanaan olleeseen toiseen asianajajaan Barack Obamaan, jonka kanssa hän meni myöhemmin naimisiin (IKT 142). Michelle Obama epäilee aluksi miestänsä, tämän halutessa Yhdysvaltojen presidentiksi, mutta ryhtyy kuitenkin tukemaan puolisoaan. Keskittyäkseen Barack Obaman vaalikampanjaan Michelle Obama lopettaa työnsä asianajajana. Kun Barack voitti presidentinvaalit Michelle Obamasta tuli ensimmäinen afroamerikkalainen presidentin puoliso. (IKT 142.)

Viisitoistavuotiaana Brenda Chapman soitti Walt Disneyn studioille ja ilmoitti haluavansa sinne töihin. Koska häntä kehoitettiin hankkimaan koulutus, hän opiskeli hahmoanimaatiota. Muutaman vuoden kuluttua Brenda Chapman oli yksi ainoista naispiirtäjistä tekemässä animaatioelokuvia. Hän ryhtyi luomaan uudenlaista prinsessaa, jonka esikuvana toimi Chapmanin tytär Emma. Emman kerrotaan olevan vahva, itsenäinen ja urhea ”aivan kuten äitinsäkin”. (IKT 30.) Brenda Chapman voitti elokuvallaan *Urhea* arvostettuja palkintoja, ja hän ollut mukana tekemässä myös muita palkittuja elokuvia. Ohjatessaan elokuvan *Egyptin prinssi* Chapmanista kerrotaan tulleen ensimmäinen nainen, joka on ohjannut suuren Hollywood-animaatioelokuvan. (IKT 30.)

3.2 Millaisia rooleja naisille annetaan ja toisaalta jätetään antamatta?

Tekojen kautta tekstistä voidaan tulkita naisille tuotettuja rooleja, jotka osaltaan rakentavat representaatiota ja tuottavat naiskuvaa. Aiemmin kirjallisuudessa naisten roolit ovat olleet yksinkertaiset ja miesten kautta määrittäneet. Perinteisen sukupuolijaon mukaisissa teoksissa miehet asettuvat subjekteiksi ja naiset ovat heidän ihailun kohteitaan, auttajiaan tai vihollisiaan (Piilola 2017, 24). Beauvoirin (2009, 279)

mukaan naisille teksteissä ja myyteissä annetuissa rooleissa kiteytyy luonnon tehtävät, jotka ovat äidin ja puolison rooli, sekä idea naisesta. Erityisesti sankaritarinamyteissä naisen rooleiksi jäävät äidin ja puolison eli vaimon roolit (Piilola 2017, 21). Naiselle annetut roolit tai hahmot sekoittuvat keskenään ja toisaalta taas asettuvat toisiaan vastaan. Roolit ovat itsessäänkin ristiriitaisia ja niillä on kaksi toisistaan poikkeavaa puolta. (Beauvoir 2009, 279.) Erilaisten roolien kautta nainen sekä alistetaan patriarkaatille, mutta niiden kautta ne saavat myös arvostusta. Patricia Sawin (1990) mukaan naisia arvostetaan vain äiteinä ja neitsyinä, sillä näiden roolien kautta he pysyvät miesten hallinnassa (Piilola 2017, 21 mukaan).

Tarkastelen analyysissäni äidin ja puolison roolia, jotka ovat yhteiskunnassa yhä tärkeitä ja arvotettuja vaikkakin ristiriitaisia naisten rooleja. Aloitan roolien erittelyn kuitenkin teoksessa painottuvasta ammattiroolista.

3.2.1 Ammattiroolit lähtökohtana

Jokaisen sadun nimen jälkeen, eräänlaisena alaotsikkona, kerrotaan tarinan kohteena olevan henkilön ammatti tai asema, jota tarinan päähenkilö edustaa. Ammattiroolin nostaminen alaotsikoksi ohjaa lukemaan tekstejä siten, että se on se rooli, josta kyseinen henkilö tunnetaan. Lukijalle käy siis välittömästi selväksi vähintään yksi rooli tarinan henkilön elämästä. Itse tarinat myös lähtökohtaisesti keskittyvät kertomaan, kuinka kyseinen henkilö on päätynyt saavuttamaansa ammatilliseen asemaan.

Michelle Obama nimetään alaotsikossa asianajajaksi ja ensimmäiseksi naiseksi, eli Yhdysvaltojen presidentin puolisoiksi. Asianajajaksi Obaman kerrotaan tulleen oman panoksensa ansiosta, kun hän valmistui Harvardista. Hän työskenteli asianajotoimistossa, kunnes hänestä tuli miehensä presidenttiyden myötä Yhdysvaltojen ensimmäinen nainen. (IKT142.) Cholita-kiipeilijöistä kertovassa sadussa, heidän ammattinsa kerrotaan sekä otsikossa että alaotsikossa. Cholitat ovat alkuperäiskansan naisia, joista tuli vuorikiipeilijöitä. Eräänä päivänä he päättivät pukea kiipeilyvarusteet päälleen ja lähteä kiipeämään. He ovat kiivenneet yhä uusille vuorille ensimmäisen kiipeämisen jälkeen. (IKT 34.) Piirtämistä rakastava Brenda Chapman on animaatiopiirtäjä ja animaatioelokuvaohjaaja, mutta sadun alaotsikossa hänet on nimetty lyhyesti ohjaajaksi. Sadussa kerrotaan, kuinka jo viisitoistavuotias Chapman halusi töihin Walt Disneyn animaatiostudioon. Opiskeltuaan hahmoanimaatiota Brenda Chapman saavutti unelmatyöpaikkansa, jossa hän vuosien kuluessa eteni ohjaamaan oman elokuvansa. (IKT 30.)

Ammattirooliin kytkeytyy sen taustalla olleet unelmat, kova työ ja päättäväisyys. Michelle Obama opiskeli nuoruudessaan hyvin ahkerasti, jotta hän saavutti arvostetun ammatin ja työpaikan. Hän myös luopui saavuttamastaan työpaikasta miehensä ammatillisen unelman tähden, saavuttaen kuitenkin itse samalla uuden ja

arvostetun aseman. (IKT 142.) Cholitat olivat vuosia seuranneet vain sivusta, kun muut yhteisön jäsenet näkivät vuoren huippuja, kunnes he yksinkertaisesti päättivät itsekin lähteä kiipeämään vuoriston vaaroja uhmaten (IKT 34). Brenda saavutti unelmatyöpaikkansa, kun hän opiskeli ja teki kovasti töitä (IKT 30). Ammatillisten urien avulla naisista luodaan kuvaa ahkerina ja itsenäisinä henkilöinä. Ammattiuraa tunnutaan sadussa arvostavan muiden roolien yli.

Teoksen henkilöiden urat esitetään kovin suoraviivaisina ja ongelmattomina. Jokaisen tarinassa heidän unelmilleen asetetaan pieni este tai epäilijä, mutta niistä päästään yli hyvin helposti. Opettajat epäilevät Michelle Obaman menestymistä, Brenda Chapmania kehoitetaan kouluttautumaan ja kasvamaan ja Cholitajen aikomusta kiivetä vuorelle epäillään heidän vaatteidensa takia. Naiset ylittävät esteensä ja saavuttavat uran, jota he ovat tavoitelleetkin. Naiseutta ei tarinoissa painoteta ammatillisen uran esteenä, vaikka se todellisuudessa on ehkä sitä ollut. Brenda huomaa olevansa yksi ainoista naisista työpaikallaan, mutta sen ei kerrota vaikuttaneen häneen uraansa. Brenda ennemminkin näkee naiseutensa mahdollisuutena luoda uudenlainen, miesten keksimistä naishahmoista poikkeava, itsenäinen prinsessa. Cholita-kiipeilijöiden kiipeämistä ei sadussa epäillä suoraan heidän naiseutensa tähden, vaan heidän perinteisten naisten vaatteiden takia. Michelle Obaman uraa epäiltiin, sillä hän oli "vain musta tyttö Chicagosta" (IKT 142). Naiseus rinnastetaan hänen tarinassaan esteenä afroamerikkalaisuuteen sekä asuinalueeseen, mutta mikään niistä ei ole ylitsepääsemätön.

Vaikka teoksen esipuheessa Cavallo ja Favilli kertovat haluavansa tuoda esiin nuorille lukijoille niitä kulttuurin rakenteellisia esteitä, joita tarinoiden naiset ovat urallaan kohdanneet, ei näistä esteistä kuitenkaan 1960-luvulla syntyneiden naisten tarinoissa kerrota suoraan. Monessa tarinassa tuodaan esiin epätasa-arvoa ylläpitäviä rakenteita, mutta niistä kerrotaan tavalla, joka antaa ymmärtää, että ne olisivat helposti ylitettävissä ja poistettavissa (Couceiro 2022, 13). Naiseutta ei siis suoraan esitetä Michelle Obamasta, Brenda Chapmanista ja Cholita-kiipeilijöistä kertovissa saduissa ammattiuran esteenä, mutta yhteiskunnan rakenteet ovat tulkittavissa tekstistä. Huomioimalla se, että Chapman on yksi harvoista naisista työpaikallaan, osoitetaan hänen alansa sukupuolittuneisuutta ja kenties naisille annettujen mahdollisuuksien vähäisyyttä. Cholita-kiipeilijöistä kertovassa sadussa nimenomaan naisten kykyjä ryhtyä vuorikiipeilijöiksi epäillään, vaikka tekstissä epäily kohdistuukin vain heidän vaatteisiinsa. Heidän vaatetustaan kuvaillaan perinteisiksi alkuperäiskansan naisten asuiksi, mikä liittyy vaatteet kiinteästi juuri naisen rooliin ja asemaan. Michelle Obaman sadussa korostuu naisen vähättelemisen diskurssi, kun häntä epäillään "tyttöinä". Saduissa esitettyjä ja tulkinnan kautta löytyviä rakenteellisia ongelmia ei kuitenkaan kuvata niin kompleksisina kuin ne todellisuudessa ovat (Couceiro 2022, 13).

3.2.2 Ristiriitainen äitiys

Äidin rooli on naiselle ristiriitainen. Biologisesti naisen sukupuoli määrittää naiset lasten synnyttäjiksi, ja kulttuurisesti äitiyteen on liitetty naisen vastuu lasten pääasiallisina kasvattajina ja ruokkijoina (Vuori 2010, 109). Kirjallisuudessa äitimyyttiin liitetään naisen lihallisuus ja hedelmällisyyden saastaisuus, mutta samaan aikaan äiti on voimakas, hoivaava ja huolehtiva. Äitimaa-analogian kautta äitiyteen liitetään myös kuolema ja kaaos, ja äidistä tulee pelottava. (Beauvoir 2009, 281–283.) Äitiys on arvostettava asema, mikä tuo naiselle uudenlaista autonomiaa, mutta äidin rooli on toiminut myös naisen alistamisen keinona (Beauvoir 2009, 111, 224, 316). Kristinuskossa äidit saivat arvostuksen, koska Neitsyt-Maria on vapaa aviopuolison velvollisuuksista, ja hän on hyväksynyt alistetun asemansa Jumalan palvelijattarena. Orjuutetusta äidistä voi jälleen tulla arvostettu ja rakastettu äiti. (Beauvoir 2009, 316–317.) Sankarimyyteissä äidit saavat kunnioituksensa olemalla hyödyllisiä yhteiskunnalle, koska he ovat ainoita, jotka voivat vaikuttaa poikiinsa (Beauvoir 2009, 319). Naiset onkin kirjallisuudessa hyvin usein määritelty lastensa kautta pelkkinä äiteinä, eikä heille olla annettu juuri muita rooleja (ks. esim. Piilola 2017, 30).

Teoksessa IKT äitiys kerrotaan useassa tarinassa nopeasti ja ohimennen, tai äidin roolia ei mainita lainkaan. Cholita-kiipeilijöiden äitiys käy ilmi vain yhdessä virkkeessä, kun kuvataan sitä, miten cholitat itse eivät tiedä millaiselta vuoren huipulla näyttää mutta "[h]eidän miehensä ja poikansa tiesivät" (IKT 34). Tässä yhdessä virkkeessä käy ilmi, että alkuperäiskansan naisilla on poikia, eli he itse ovat äitejä. Poikia tai äitiyttä ei mainita enää myöhemmin tarinan aikana. Cholitojen äitiyttä ei siis tarinassa kerrota suoraan, vaan se tuodaan heidän lastensa, poikien, kautta esiin. Myös Brendan Chapmanista kertovassa sadussa äitiys tulee mainituksi nopeasti: "[h]ahmon esikuva on Brendan oma pieni Emma-tytär, joka on vahva, itsenäinen tyttö aivan kuten äitinsäkin!" (IKT 30). Äitiys tuodaan tekstissä esiin epäsuorasti mainitsemalla ensin tytär, jonka äiti Chapman on. Virkkeen lopussa häntä myös nimitetään äidiksi mutta epäsuorasti tyttären kautta. Vaikka sadussa päähenkilönä on nainen, jonka äitiyteen viitataan, toistuu tekstissä tavallaan tapa esitellä äiti lastensa kautta.

Michelle Obama (s. 1964) on kahden lapsen äiti, mutta hänen elämäkertasadussaan hänen lapsiaan ei mainita. Sadussa häntä itseään ei nimetä äidiksi, mutta äidin rooli tulee esiin Obaman oman äidin muodossa. Sadussa Michelle Obaman äidin kerrotaan rohkaisseensa tyttärtään, kun tämä murehti kyvyttömyyttään (IKT 142). Myöhemmin tarinassa Michelle Obaman äitiin viitataan isän kanssa vanhempana. Äidin rooli on siis sadussa läsnä, vaikka tarina ei kerro Michellen omasta äitiydestä. Michelle Obamasta kertovassa sadussa hänet esitetään ensisijaisesti ammatillisten ansioiden ja avioliiton eikä äidin roolin kautta. Laajasti tunnetun henkilön lasten ja äitiyden mainitsematta jättäminen kiinnittää kuitenkin jopa

enemmän huomiota ja kysymyksiä, kuin se että ne olisi mainittu. Yritetäänkö sadussa kertoa, että äitinä ei voisi saavuttaa asemaa, jonka Michelle Obama esimerkiksi on saavuttanut? Arvostettaisiinko häntä vähemmän, jos hänen lapsensa mainittaisiin tässä saavutuksiin ja ammatilliseen uraan keskittyvässä tarinassa? Toisaalta taas äitiroolin jättäminen pois tarinasta toimii representaationa naisista, joilla ei ole lapsia, ja ovat silti arvostettuja. Satu pienentää äidin roolin merkitystä osana naisen elämää, vaikkakin moni lukija tietääkin sadun päähenkilön todellisuudessa olevan äiti.

Elämäkertasadut Brenda Chapmanista, Cholita-kiipeilijöistä ja Michelle Obamasta osoittavat, että äitiys on yhä edelleen ristiriitainen rooli naisen elämässä. Äitiys koetaan tietyiltä osin tärkeäksi ja se on haluttu kertoa, mutta naisten identiteetti on pyritty määrittelemään muiden roolien ja piirteiden kautta. Teoksen naiset lähtökohtaisesti esitellään muuten kuin äitiyden kautta. Henkilöiden äitiys ei nouse saduissa päärooliin, vaan se jää usein sivulauseen maininnaksi tai sitä ei mainita lainkaan. Äitiys on tarinoissa läsnä myös satujen päähenkilöiden äitien muodossa. Äitiys on suuri ja arvostettu rooli, ja siksi sekä siitä kertominen että sen kertomatta jättäminen rakentaa merkityksiä. Jos kirjallisuuden naisrepresentaatioissa äitiys on ainoa rooli, joka naiselle annetaan, kertoo se yhteiskunnan naisille asettamista yksipuolisista odotuksista. Samaan tapaan äitiroolin puuttuminen naisrepresentaatioista rakentaa kuvaa lapsettomista naisista. Kun äitiys tuodaan esiin yhtenä piirteenä muiden joukossa äitiyden arvostusta ei kadoteta, mutta sitä ei myöskään korosteta naiseuden perimmäiseksi merkitykseksi.

3.2.3 Vaimo sivuroolina

Aviopuolison eli vaimon rooli on naiselle tarinoissa perinteinen (Piilola 2017, 21). Ennen kuin nainen on aviopuoliso, hän on miehen ihailun kohde, ja vaimona hänestä tulee miehensä auttaja. Vaimona nainen alistetaan miehelle taloudellisesti ja sosiaalisesti (Beauvoir 2009, 322). Vaimon asemaa ei paranna edes äitiyden tuoma arvostus, vaan aviopuolisona nainen on miehensä vallan alla (Beauvoir 2009, 224–225). Vaimona nainen on miehensä omaisuutta, mikä antaa naiselle myös objektimaisia ominaisuuksia. Tämän takia naisten objektimaiset ominaisuudet ovat myös osa naisihanteita (Beauvoir 2009, 291–298.) Erityisesti puolison roolissa naiset on kuvattu passiivisina ja miehen muokkauksen kohteina (Beauvoir 2009, 324). Teoksessa IKT puolison rooli on sivuosassa ja sen alistettu asema ei käy ilmi tekstissä. Vaimon rooli tulee esiin useassa tarinassa vain ohimennen tai ei lainkaan. Esimerkiksi Brenda Chapmanin tarinassa ei sanallakaan mainita, onko hän aviopuoliso, vaikka hän on todellisuudessa naimisissa⁴.

⁴ Ks. esim. Our Biography. 2018. Brenda Chapman. <https://www.ourbiography.com/brenda-chapman/> (16.4.2023).

Cholita-kiipeilijöiden sekä Michelle Obaman tarinoissa perinteinen ja myyttinenkin puolison rooli tuodaan esille. Cholita-kiipeilijöiden puolison eli vaimon rooli tulee äitiyden tapaan esiin epäsuorasti, kun mainitaan ”heidän miehensä”, joka tulkitaan tarkoittavan aviomiehiä. Cholitoja ei nimetä vaimoiksi tai puolisoiksi. Michellen Obaman puolison rooli on hänen sadussaan keskeisemmässä roolissa, koska hänen uransa on hyvin paljon muotoutunut hänen aviomiehensä ammattiuran mukaan. Sadussa Michelle rakastuu ja menee naimisiin, eli hänestä tulee tarinan aikana aviopuoliso eli vaimo. Avioliiton, ja puolison roolin ansiosta myös Michelle Obama saavuttaa uuden aseman hänen miehensä presidenttiyden myötä. Michellestä tulee presidentin puoliso, Yhdysvaltojen ensimmäinen nainen. (IKT 142.) Michelle Obamasta kertova satu ylläpitää omalla tavallaan prinsessasaduista tuttua rakennetta, jossa nuoret rakastuvat keskenään, menevät naimisiin ja elävät onnellisina elämänsä loppuun asti.

Avioliitto on instituutiona yhä hyvin yleinen ja siksi usea nainen asettuu myös vaimon rooliin. Cavallon ja Favillin teoksessa avioliittoa ja puolison roolin merkitys asettuu tekstissä äitiyden tavoin pieneen rooliin. Naiset kuvataan useassa sadussa itsenäisinä ja aviomiehistään irrallisina henkilöinä. Varsinkin länsimaissa avioliitossa vaimo ja aviomies ovat lähtökohtaisesti keskenään tasa-arvoisia, eikä avioliiton tai puolison roolin maininta enää välttämättä aseta naista alistettuun asemaan. Aviopuolison roolin pienuus elämäkertasaduissa osoittaa, että naisten ei tarvitse olla avioliitossa saavuttaakseen merkittäviä asioita, mutta samaan aikaan se ylläpitää ja rakentaa negatiivista kuvaa avioliitosta. Toisaalta taas Michelle Obaman satu samaan aikaan korostaa avioliittoa ja kumppanuutta, joka perustuu rakkauteen ja luottamukseen.

3.3 Kapinallinen ja ihmeellinen nainen

Seuraavaksi peilaan 1960-luvulla syntyneistä henkilöistä kertovista tarinoista syntyvää naiskuvaa teoksen *Iltasatuja kapinallisille tytöille: 100 tarinaa ihmeellisistä naisista* nimeen. Tarkastelen sitä, miten kapinallisuus ilmenee tekstissä ja naisten representaatioissa. Pyrin myös analysoimaan millaisia merkityksiä sana ihmeellinen tuottaa tekstille ja toisaalta millaisia merkityksiä se saa tekstistä.

Kapinallinen (engl. rebel) on henkilö, joka nousee vastarintaan esivaltaa vastaan tai yleistä vastustusta (Kielitoimiston sanakirja 2022, s.v. kapina, kapinallinen). Englanninkielisen alkuteoksen alaotsikossa on käytetty termiä ’extraordinary’, josta voidaan käyttää muun muassa suomennosta erikoinen, poikkeuksellinen tai teoksen suomentajan valitsemaa sanaa ihmeellinen. Ihmeellisellä tarkoitetaan suomen kielessä niin yliluonnollista, epätavallisen pätevää kuin outoa, kummallista ja erikoista (Kielitoimiston sanakirja 2022, s.v. ihmeellinen).

Teoksessa 1960-luvulla syntyneiden naisten tarinoissa kapinallisuuden määritelmäksi nousee normien eli vakiintuneiden tapojen vastustaminen. Tarinoiden naiset ovat ensimmäisiä luokassaan, ja siten rikkovat vallinneita normeja ja käytänteitä. He ovat omalla toiminnallaan pyrkineet muuttamaan vallitsevia tapoja tai miesvaltaista ammattialaa. Naiset ovat kapinoineet ennakkoluuloja ja heitä epäileviä ihmisiä vastaan. Normien rikkominen tekee heistä niin ikään ihmeellisiä. Teoksen ihmeelliset naiset ovat muiden silmissä poikkeavia, erikoisia ja kenties outojakin, mutta ylikuonnolliseksi heitä ehkä ei voida luonnehtia.

Brenda Chapmanin kerrotaan olevan yksi ensimmäisistä naisanimaattoreista ja ensimmäinen nainen, joka on ohjannut kokopitkän animaatioelokuvan isolle elokuvastudiolle (IKT, 30). Hän on siis pyrkinyt työskentelemään alalle, jossa aiemmin ei ole ollut paljon naisia, ja hän on myös menestynyt työssään. Chapman on osaltaan hajottanut oletusta, että animaattorit olisivat aina miehiä. Hänen kuvataan myös luoneen tietoisesti aiemmista animaatioelokuvista poiketen uudenlaisen prinsessan, joka on vahva, itsenäinen ja urhea (IKT, 30). Chapman on siis rikkonut pitkään vallinnutta miesten luomien prinsessojen kaavaa ja siten kapinoinut elokuvien normeja vastaan. Hän on ollut siis mukana luomassa uudenlaista ja monipuolista naisrepresentaatiota animaatioelokuvaan, rikkoen samalla vanhoja rakenteita. Brenda Chapman sai luomastaan elokuvasta *Urhea* Oscar- ja Golden Globe -palkinnot (IKT 30), mikä on osoitus siitä, että Chapmanin kapinallisuus on tuottanut jotakin uutta ja poikkeavaa.

”Cholitat olivat koko elämänsä laittaneet ruokaa vuorikiipeilijöille ennen kuin nämä lähtivät kiipeämään perusleiristä vuoren huipulle” Cholita-kiipeilijät-tarinassa todetaan. Kun heidän miespuoliset sukulaisensa kiipeävät vuoren huipulle, alkuperäiskansan naisten tehtävä on tapojen mukaan ollut ruuan valmistaminen, kunnes he nousivat vastarintaan tapoja vastaan. (IKT 34.) Cholitat päättivät kiivetä itse viimein vuorelle, joka oli heille tuntematon, mutta jonka heidän miehensä tunsivat. Yhteisellä päätöksellä vuoren juurella varttuneet naiset lähtivät kiipeämään. (IKT 34.) Heidän kapinansa kohdistui yhteisön normeihin, tapoihin ja tottumuksiin, joiden mukaan naiset eivät ole vuorikiipeilijöitä. Joidenkin silmissä he olivat erikoisia alkuperäiskansan naisia tehdessään toisin, ja siksi he ovat myös ihmeellisiä. Cholitat rikkoivat kaavat, joiden mukaan he olivat eläneet ja nyt hekin saavat miestensä ja poikiensa tapaan nähdä, millaiselta maailma vuoren huipulla näyttää.

Michelle Obama on elämänsä aikana kapinoinut ennakkoluuloja vastaan. Hän on noussut vastarintaan, kun hänen ei olla uskottu pärjäävän. Obama on osoittanut kovalla työllään ennakkoluulot vääriksi muun muassa valmistumalla arvostetusta yliopistosta Harvardista (IKT 142). Michelle Obama kapinoi rasismia ja seksismiä vastaan, kun häntä epäiltiin hänen etnisyytensä ja sukupuolensa takia. Yhdessä aviomiehensä kanssa Michelle on myös vastustanut Yhdysvalloissa vallitsevia normeja olemalla maan ensimmäinen afroamerikkalainen presidenttipari.

Ihmeelliseksikin Michelle Obamaa kai voi kuvata siksi, koska hän on normaalista poikkeava ensimmäinen nainen.

Teoksen nimi kapinallinen viittaa paitsi ihmisiin, joista teoksessa kerrotaan, myös itse teokseen. Cardellin (2022) mukaan Rebel Girls brändin aloittaneen teoksen voidaan nähdä itsessään kapinallisena projektina, joka uskaltaa nostaa naisten elämän keskiöön. Myös teoksen sukupuolitettu kohdeyleisö ”kapinalliset tytöt” voidaan nähdä provokaationa. Lisäksi teoksen elämäkertojen satuominaisuudet ja oikeiden naisten saavutukset sukupuolikeskeisyydessään ovat olleet innovatiivisia piirteitä. (Cardell 2022, 3.)

Teoksen kapinallisuus kertoo kuitenkin myös muusta kuin teoksen innovatiivisuudesta tai naisten ihmeellisyydestä. Useat teoksen naiset nimetään kapinallisiksi, koska he ovat menestyneet miesvaltaisilla ammattialoilla. Tämä korostaa narratiivia siitä, että naiset eivät alun perin ole olleet tervetulleita näihin ammatteihin. Toisaalta taas heidän ammattiensa miesvaltaisuus korostaa sitä rakennetta, missä vain saavuttamalla menestystä ”miesten” ammattialoilla, naiset voivat saada arvostusta. Samankaltainen kerronta toistuu Obaman tarinassa, jossa hänen etnisyytensä tekee hänestä kapinallisen.

4. Päätäntö

Tässä kandidaatin tutkielmassa olen tutkinut teoksen *Iltasatuja kapinallisille tytöille: 100 tarinaa ihmeellisistä naisista* naiskuvaa. Tarkastelin analyysissäni kolmea satua, jotka kertoivat 1960-lvulla syntyneistä merkittävistä naisista. Analysoin naisten representaatioita sekä tekstissä naisille annettuja rooleja. Lopuksi vielä pohdin millaisia merkityksiä teoksen nimi teksteille antaa. Toteutin tutkimukseni hyödyntämällä lähilukua ja vastustavaa lukutapaa, ja analysoimalla tekstiä hermeneuttisen analyysin sekä representaatioanalyysin keinoin.

Teos *Iltasatuja kapinallisille tytöille* rakentaa kuvaa naisista, jotka ovat oman alansa ammattilaisia ja uraorientoituneita, mutta edelleen äitejä sekä puolisoita. Ammattiroolit ovat teoksen tarinoissa naisten ensisijaiset roolit. Ammattiroolien painotus viittaa siihen, että ammatillisten saavutustensa ansiosta heidät on kenties valittu teoksen 100 ihmeellisen naisen joukkoon. Äidin rooli näyttäytyy teoksessa ristiriitaisena. Äitiys on toisaalta tärkeää ja luonnollista tuoda esiin, sillä onhan se useassa kulttuurissa yhä tärkeä rooli monen naisen elämässä. Äitiys ei kuitenkaan korostu tekstissä naisen tärkeimpänä roolina. Satujen kerronta poikkeaa narratiivista, jossa naiset ovat vain äitejä ja puolisoita. Vaimon rooli on teoksessa tavallaan vielä äidin roolia näkymättömämpi, vaikka joissain tarinoissa avioliitto onkin isossa roolissa.

Naisten kapinallisuus näkyy heidän rohkeudessaan olla ensimmäisiä, jotka rikkovat naisia koskevia stereotyyppioita tai heitä rajoittaneita normeja. Näiden naisten kapinallisuutta ilmentää konkreettisesti ammattiura ja sen tuomat roolit ensimmäisinä naisina ohjaajina, afroamerikkalaisina presidentin puolisoina tai alkuperäiskansan naisvuorikiipeilijöinä. He ovat kapinallisia, koska he ovat menestyneet aloilla, jotka on aiemmin mielletty miesten ammattialoiksi. Ihmeellisiä naiset ovat siksi, että he ovat tehneet jotakin, mitä muut naiset eivät ole ennen tehneet. Myös koko teosta *Iltasatuja kapinallisille tytöille* voidaan tulkita itsessään kapinallisena, koska teos ottaa käsiteltäväkseen juuri naisten tarinat.

Teos *Iltasatuja kapinallisille tytöille* on osa populaarin feminismin ilmiötä. Teos ja sen ympärille kehittynyt brändi nostaa merkittävien naisten tarinoita esiin osallistuen siten valtamediassa käytyyn keskusteluun naisten oikeuksista. Teoksessa luodaan naisnäkökulmasta uudenlaista ja monipuolista naiskuvaa, jossa kiteytyy naisten ammatillinen kyvykkyys saavuttaa jotakin merkittävää. Täysin irti vanhoista naiskuvauksista ei päästä, vaikka äidin ja puolison rooli ovat teoksessa pienessä osassa. Myös naisten esteenä olevat epätasa-arvoa ylläpitävät yhteiskunnalliset rakenteet jäävät 1960-luvulla syntyneiden naisten tarinoissa nimeämättä, mikä luo valheellista kuvaa rakenteiden ongelmista.

Koska olen tässä kandidaatin tutkielmassani tutkinut vain yhdellä vuosikymmenellä syntyneiden henkilöiden elämäkertatujen luomaa naiskuvaa

teoksesta *Iltasatuja kapinallisille tytöille*, olisi tulevaisuudessa perusteltua tarkastella teosta kokonaisuutena. Tulevaisuudessa voisi olla mielekäästä naisrepresentaatioiden lisäksi tutkia myös teoksen vastaanottoa ja sitä, kuinka teoksen ensisijainen kohdeyleisö tulkitsee näitä elämäkertasatuja. Teoksen aloittama ilmiö, jossa teosten kohdeyleisö sukupuolitetaan teoksen nimessä, olisi kiinnostava ja varmasti myös antoisa tutkimuskohde.

Lähteet

Primaarilähde:

IKT=Favilli, Elena & Francesca Cavallo. 2018. *Iltasatuja kapinallisille tytöille: 100 tarinaa ihmeellisistä naisista. (Good Night Stories for Rebel Girls: 100 Tales of Extraordinary Women, 2016).* suom. Maija Kauhanen. Helsinki: Kustantamo S&S.

Sekundaarilähteet:

Beauvoir, Simone de. 2009. *Toinen sukupuoli I. (Le deuxième sexe I, 1949).* Suom. Iina Koskinen, Hanna Lukkari & Erika Ruonakoski. Helsinki: Tammi.

Cardell, Kylie. 2022. The book and the pen: reading biography and writing autobiography as feminist project in Good Night Stories for Rebel Girls and I Am A Rebel Girl. *Textual Practice*. Published online: 29 Nov 2022. <https://doi.org/10.1080/0950236X.2022.2150294>.

Couceiro, Louise. 2022. Empowering or Responsibilising? A Critical Content Analysis of Contemporary Biographies about Women. *Barnboken: Journal of Children's Literature Research*, 45. <https://doi.org/10.14811/clr.v45.687>.

Fetterley, Judith. 1978. *The resisting reader: a feminist approach to American fiction.* Bloomington: Indiana University press.

Honkanen, Katriina. 2004. Nainen. Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.), *Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen.* Tampere: Vastapaino, 139–158.

Hosiaislouma, Yrjö. 2016. *Kirjallisuusoppi: Aapisesta äänirunoon.* Helsinki: Avain.

Kielitoimiston sanakirja. 2022. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/> (7.4.2023).

Morris, Pam. 1997. *Kirjallisuus ja feminismi: Johdatus feministiseen kirjallisuudentutkimukseen. (Literature and Feminism: An Introduction, 1993).* Toim. & Suom. Päivi Lappalainen. Helsinki: SKS.

Paasonen, Susanna. 2010. Sukupuoli ja representaatio. Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen.* Tampere: Vastapaino. 39–77.

Piilola, Tiina. 2017. Kalevalan naiset ja tiedon yöpuoli: Lönnrotin jalanjäljissä kohti Kalevalan naisten tarinoita. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä studies in humanities* 312. Väitöskirja.

Rebel Girls. 2023. <https://www.rebelgirls.com/> (31.3.2023).

Vuori, Jaana. 2010. Äitiys sukupuolikysymyksenä. Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino. 109–119.